

DZIECI ZDOLNE W RZECZYWISTOŚCI SZKOLNEJ

Wśród dzieci składających się na klasę szkolną występują duże rozbieżności i różnice intelektualne. Dotyczą one szybkości i poprawności myślenia, bogactwa i oryginalności pomysłów, tempa i łatwości wykonywania różnych działań.

Różnice te określa się mianem zdolności.

Psychologia rozróżnia rodzaje zdolności mówiąc o:

- zdolnościach ogólnych określanych jako inteligencja,
- zdolnościach kierunkowych zwanych też zdolnościami specjalnymi lub uzdolnieniami (np.: uzdolnienia matematyczne, artystyczne itp.),
- zdolnościach twórczych rozumianych jako umiejętność znajdowania wielu różnych i oryginalnych rozwiązań zadań i problemów.

Najważniejszym etapem życia, w którym można wpływać na wszechstronny rozwój dziecka jest okres od urodzenia do 10 roku życia. Pierwsze lata życia dziecka mają szczególne znaczenie dla rozwoju w okresach późniejszych. Wiek szkolny to rozkwit zdolności intelektualnych. W tym okresie daje się zauważyć u dzieci między innymi: wysoką sprawność językową, umiejętność wnioskowania, szybkie tempo procesów myślowych, bardzo dobrą pamięć, zainteresowanie prowadzeniem obserwacji, wysoką zdolność koncentracji uwagi, zainteresowania czytelnicze oraz umiejętność dostrzegania i rozwiązywania problemów.

Jaka jest sytuacja dziecka zdolnego w klasie szkolnej?

Może być dwojaka. W dużej mierze zależy to od rodziców, ich reakcji i nastawienia wobec przejawów zdolności dzieci. Niektórzy doceniając grzeczność i posłuszeństwo preferują głównie zachowania mieszczące się w standardowych wzorcach świata dorosłych. Dążą do tego, aby dzieci były uległe, spełniały ich oczekiwania i podporządkowywały się określonym poleceniom. Dzieci wychowywane w taki sposób starają się być takie jak ich koledzy, nie wychylają się. Ponieważ nauka nie sprawia im trudności, a nikt nie chce od nich nic więcej i one same nie odczuwają takiej potrzeby, by się rozwijać, bo jest im z tym wygodnie, mają małą szansę na rozwój swego potencjału twórczego, a w konsekwencji wykorzystania zdolności.

Drugą grupę stanowią dzieci, których rodzice widząc zdolności dziecka przyspieszają jego rozwój, często realizują własne ambicje. Dziecko wychowywane w takiej atmosferze ponosi duże koszty emocjonalne. Nie ma czasu na zabawy, kontakty z rówieśnikami. Jest wyraźnie nastawione na sukces, ma silną potrzebę osiągnięć. Może mieć skłonność do rywalizacji i dominacji wśród rówieśników, trudno godzi się na obecność kolegów w klasie, niekiedy okazuje im lekceważenie. Jest pewne siebie, zarozumiałe i lubi dowodzić swoich racji, nie przyjmuje uwag, nawet uzasadnionych. Łatwo popada w konflikty. Niejednokrotnie walczy o wyłączność uwagi nauczyciela. Na lekcjach zadaje dużo pytań, odpowiada nie pytane, często nudzi się i bez dystansu sygnalizuje swoje uwagi. Dziecko takie charakteryzuje nadruchość oraz chwiejność emocjonalna. W czasie lekcji kręci się, przeszkadza, trudno jest mu siedzieć w ławce.

Jak należy postępować w stosunku do jednej i drugiej grupy dzieci?

Zarówno nauczyciele jak i rodzice odgrywają tu doniosłą rolę, bo to od nich zależy czy zdolności dzieci zostaną ujawnione, pobudzone i rozwijane w odpowiedni sposób. Nieprawdą jest bowiem pogląd, że dziecko zdolne poradzi sobie samo. Mimo predyspozycji niektóre zdolności nie ujawnią się i nie rozwiną, jeśli dziecko nie ma odpowiedniej pomocy,

zachęt, ukierunkowania, możliwości ćwiczenia się i sprawdzania. W niesprzyjających warunkach rozwój zdolności może ulec częściowemu lub prawie całkowitemu zahamowaniu. Trzeba dzieciom zdolnym pomóc, otoczyć je szczególną opieką i zrozumieniem. To zrozumienie dotyczy między innymi znajomości cech inności dzieci zdolnych, które dla nie zainteresowanych mogą wydawać się uciążliwe czy godne potępienia, a w rzeczywistości są prawidłowościami i należy o nich pamiętać wspierając rozwój dziecka zarówno w szkole jak i w domu.

Po pierwsze chodzi o **nadpobudliwość intelektualną**, która przejawia się w licznych pytaniach dzieci kierowanych do dorosłych. Dzieci doskonale zapamiętują, kiedy, jakie i czy wyczerpujące otrzymują odpowiedzi. Ich pytania mają charakter głęboko poznawczy, często też abstrakcyjny.

Po drugie, istotne znaczenie ma **nadpobudliwość wyobraźniowa**. Dzieci tworząc swój wewnętrzny świat posługują się często niezrozumiałym dla otoczenia magicznym językiem, minami i gestami. Jest to prawidłowość rozwojowa dzieci zdolnych. Jednak otoczenie odbiera takie zachowanie jako patologiczne.

Po trzecie, zaznacza się wyraźnie w tej grupie dzieci **nadpobudliwość emocjonalna**. Jest to cecha, która najbardziej niepokoi rodziców. Dzieci zdolne mają więcej niezaspokojonych emocji niż inne dzieci. Ponadto rozbieżność rozwoju intelektualnego, twórczego i emocjonalnego jest zdecydowanie wyższa niż u dzieci przeciętnych.

Po czwarte, **nadpobudliwość ruchowa**, niezdyscyplinowanie są przejawami **nadpobudliwości zmysłowo – sensorycznej**. M. in. nadmierne kręcenie się w ławce czy nietolerowanie obcisłych ubrań to symptomy tego rodzaju indywidualności, a nie przejawy złej woli dziecka. Dzieci zdolne częściej niż inne dzieci mają alergię i uczulenia. Są wrażliwe na różne bodźce zmysłowe.

Po piąte, cechą dzieci zdolnych jest ich **nadpobudliwość psychomotoryczna**. Określa się ją jako brak skupienia uwagi i dekoncentrację. W praktyce szkolnej zachowanie takie oceniane są jako niezgodne z przyjętymi wymogami i regułami.

Jakie metody pracy można stosować w trakcie nauki szkolnej, aby rozwijać zdolności uczniów?

Mogą być one rozmaite, np.:

- stopniowe zwiększanie wymagań, jednak nie przekraczające możliwości ucznia,
- ciekawe prowadzenie lekcji – wprowadzanie inspirujących elementów materiału, wykorzystanie wiadomości pozaszkolnych, prowadzenie zajęć w oparciu o pracę grupową uczniów i samopomoc koleżeńską,
- realizacja indywidualnych programów kształcenia,
- podejmowanie indywidualnego toku nauki z poszczególnych przedmiotów lub przenoszenie do klas programowo wyższych z jednego lub kilku przedmiotów, o ile jest to uzasadnione względami społecznymi,
- zachęcanie do wymyślania, tworzenia rzeczy w sposób społecznie użyteczny, oryginalny i dotychczas nieznan,
- uczenie twórczego rozwiązywania problemów, motywowanie do samodzielności i podejmowania inicjatyw,
- zachęcanie do konfrontacji wiedzy w konkursach, olimpiadach,
- wskazywanie dodatkowych źródeł wiedzy oraz inspirowanie do korzystania z rozmaitych zajęć pozalekcyjnych w celu rozwijania zainteresowań oraz aktywności poznawczej,
- stwarzanie atmosfery akceptacji, wyrażanie zadowolenia z sukcesów, uczenie przyjmowania uwag i radzenia sobie z niepowodzeniami,

Ważny jest też systematyczny kontakt z rodzicami dzieci zdolnych, wspólne rozwiązywanie problemów.

W kraju istnieją liczne placówki, które szczególnie troszczą się o dzieci zdolne. Jest wielu nauczycieli, wychowawców, psychologów i pedagogów, którzy z powodzeniem pomagają uczniom rozwijać ich zdolności i talenty.

Przy opracowaniu tematu wykorzystane zostały materiały zawarte w książce z serii „One są wśród nas” pt. „Dzieci zdolne” M. Partyki, Warszawa 2000.

Opracowała: **Elżbieta Bączek**